

A HERBARTISTA PÆDAGOGIAI IRODALOM NEHÁNY ÚJABB JELENSÉGE.*

Az 1894-iki év igen kedvező auspiciumok között indult meg a németországi herbartista irodalomra nézve. Új, friss életerő mutatkozik az idevágó pædagogiai törekvések irodalmi nyilvánulásaiiban. S e törekvések Németországon kívül levő barátainak, kik az utolsó esztendőök alatt bizonyos aggodalommal nézték e törekvések körének folytonos szűkülését és egyéb nagy gondolatköröktől való elzárkózását, ezuttal annál kevésbé kell tartaniok a megújított életerő elernyedésétől, mint hogy a németországi herbartista iskolának mai vezetői, ugylátszik, gondoskodtak arról, hogy munkájokba, törekvésükbe belevonjanak legbensőbb szellemi körüktől távolálló tényezőket is, s e vérfrissítéstől, mint mindig és mindenütt a szellemi téren, csak a legjobbat várhatjuk.

E már így kívülről való frissítést mutatja legjobban az az encyclopædikus vállalat is, melyet Rein indított meg az idén, t. i. az «*Encyclopædisches Handbuch der Pædagogik*», melynek első füzeté van most előttünk. A munka négy 60—60 íves kötetre van tervezve, és 5 íves füzetekben jelenik meg. A munka megindításának történetére nézve maga Rein jelzi egy előrebocsátott felhívásban, hogy eredetileg csak az olt a szándéka, hogy a fegyelemre vonatkozó tanokat tárgyalassa monographikus alakban. Ennek szükséges voltáról — úgymond — mindenki meg lehet győződve, a ki figyelemmel kíséri az utolsó évtizedek pædagogiai irodalmát. Míg az oktatás mezején mindenfelől dolgoztak, addig a vezetés, a fegyelmezés terén alig történt valami. Hogy tehát ezt egyes írókkal apróbb monographikus czikkekből feldolgoztassa, az volt a szerkesztő első gondolata. De csakhamar meggyőződött arról, hogy ily szűk alapon nem épülhet fel encyclopædikus kézikönyv, minthogy a fegyelem, az erkölcsi nevelés tanától folytonosan összekötő szálak húzódnak a nevelélméletnek didaktikai részébe is. S így mindinkább kiterjesztette figyelmét az egész elméleti pædagiára fundamentalis tudományával, a psychológiával és ethikával együtt, valamint segédtudományaira is, a physiologia és orvostudományra. De most szükségképen

* 1. *Encyclopaedisches Handbuch der Paedagogik*, herausgegeben von W. Rein. I. Band. 1. Lieferung. Langensalza 1894. — 2. *Zeitschrift für Philosophie und Paedagogik*, herausgegeben von O. Flügel und W. Rein, Langensalza, 1894. — 3. Aus dem *paedagogischen Universitätsseminar zu Jena*, herausg. von Prof. Dr. W. Rein, Langensalza, 1894. — 4. *Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Paedagogik*. Begründet von Prof. Dr. T. Ziller. 26. Jahrgang, herausg. von Prof. Dr. Theodor Vogt, Dresden, 1894.

hozzá kellett venni a gyakorlati pädagogia kérdéseit is, melyeknek nagy része, különösen az iskolák szervezésére és a tanítóképzésre vonatkozók ma mindenütt, de különösen Németországban rendkívül actualisok. S így eredetileg szerényebb terve lassanként oda bővült, hogy felölelje a pädagogia egész rendszerét. Ez encyclopædia adja tehát a *systematicus pädagogiát* egész körével és a teljességre való törekvés igényével; a *historiai pädagogiával* szemben azonban bizonyos tartózkodó álláspontot foglal el, mert — Rein szerint — e téren még csak a munka kezdetén áll a tudomány, és a források még teljesen összeállítva sincsenek, annál kevésbbé vannak feldolgozva. Erre nézve tehát — ezt előre mondja Rein prospectusában — teljességre egyáltalában nem is gondol, a mi a pädagogiai történet körét illeti, egyelőre a németországi mozgalmak történetére* kénytelen szorítkozni. Ennyit mond az előrebocsátott felhívás, mely a munkatársak közlött névsorával együtt igen kedvező reményeket támaszt a nagyobbzasabásu munka iránt. E programmszerű felhívás, de különösen a munkatársak jegyzéke az, mely elsősorban tanúskodik arról, a mit fentebb felfrissítésnek nevezünk. E munkatársak között találunk, hogy csak a legkiválóbbakat említsük, a legjelesebb herbartista írókon kívül, minők Lazarus, Willmann, Vogt, Flügel stb. egyenesen oly előkelő írókat is, kik a Herbart-féle körtől jó messze állanak, sőt részben ellenkező utakon haladnak, mint Paulsen, Dilthey, Theobald Ziegler, Ziehen, és másokat.

Maga az előttünk fekvő füzet is kielégíti a magasabb várakozást, melyet az előrebocsátott felhívás kelt. Az e füzetben található czikkek a következők: Abbitte (Bocsánatkérés), Aberglaube (Babona), Abgangsprüfung (Érettségi vizsga), Abgang von der Schule (Az iskolából való távozás), Abhärtung (Edzés), Abhören (Kihallgatás), Abneigung (ellen-szenv), Abschlussprüfung (Az önkéntességi jogot adó vizsga Poroszországban), Abspannung (Kimerülés), Abstraction, Abulie (Akarathiány), Abwechslung (váltakozás), Accomodation, Achtung und Autorität (Tisztelet és tekintély), Affekt, Affektiert, Ziererei, Zimmerlich (Kényeskedés, finnyás), Affektstörungen (affectuszavarok), Affenliebe (Majomszeretet), Albern, Geckenhaft (hiú), Alterstypen, psychische (lelki kortypusok), Altersversorgung der Lehrer an den Privatschulen in Deutschland

* Miként Rein úr közvetlen szóbeli értesítéséből tudom, az a szándéka, hogy az encyclopædia kedvező fogadtatása esetén egy pótló kötetben a Németországon kívül folyt pädagogiai mozgalmakról is hozzon ismertetést, így a többiek között egy magyar pädagogus tollából a magyarországiakról is, melyeket különösen a gyakorlógymnasiumra és hatására való tekintettel a németországi pädagogus körök igen örvendetes módon ismernek és becsülnek.

(A tanítók nyugdíjazása a németországi magániskolákban), Altersversorgung der Lehrerinnen in Deutschland (A tanítónők nyugdíjazása Németországban), Altklug, Frühreif, Blasiert, Ueberklug (koraérett, koravén, oktondi), Alumnat, Ämter (Iskolai tisztségek), Andacht (Istentisztelet), Anerkennung (Elismerés), Angeberei, Klagen, Hetzen (Vádaskodás, Árulkodás, Ingerkedés).

Látni tehát e címjegyzékből is, hogy a testi nevelés, fegyelem, oktatás, pædagogiai pathologia, és az iskolaszervezés története egyaránt helyet talál e munkában.

A füzet ára 1 márka, s így az egész munka 48 márkába, körülbelül 30 forintba fog kerülni. Megszerzését különösen iskolai könyvtárainknak melegen ajánljuk.

* * *

Az említett felfrissülést mutatja egy másik vállalat is, melyet Rein a «Zeitschrift für exakte Philosophie» eddigi szerkesztőjével, O. Flüggellel együtt indított meg, t. i. a «Zeitschrift für Philosophie und Pædagogik». Már maga az, hogy a pædagogia itt közvetlen külső frigyre lépett a többi philosophiai disciplinákkal, gazdagítólag kell hogy hasson az elsőre. E folyóirat 6-szor jelenik meg évenként 5—5 íves füzetekben; egy-egy füzet ára egy márka. Eddig két ily füzet jelent meg, melynek úgy önálló értekezései, mint különösen gazdag könyvismertető része előnyösen mutatják be az új vállalatot. A nagyobb pædagogiai értekezések között különösen a Herbartnak hajdani königsbergi seminariumáról szóló (irta Kehrbach K.) az első füzetben, valamint a «Zur Errichtung pædagogischer Lehrstühle an unsern Universitäten» (irta O. W. Beyer) című, mely a második füzetben kezdődik, azok melyek a pædagogusvilágot általánosabban érdekelhetik. Az elsőből megtudjuk, hogy Herbart pædagogiai seminariuma mennyire küzdött a kezdet nehézségeivel, mely nehezen tudott csak némi külső szervezethez is jutni, és megtudjuk különösen azt a fontos tény, mely Herbart iratainak részrehajlatlan megítélőjét nem lepheti meg, hogy a tudományos pædagogia megalapítója nem érezte eléggé az iskolának, mint ilyennek, erkölcsi fontosságát, s hogy a nevelés nála tulajdonképen sohasem közös, hanem csak mindig egyéni, családi nevelés. Beyer említett cikke, mely egyébiránt az előtünk levő füzetben még nincs befejezve, igen érdekes történetét adja a pædagogiai seminariumokra vonatkozó törekvéseknek Németországban, és különösen érdekes benne azon — úgy hiszem — sokak előtt új adat, hogy az eddigi idevágó irodalomban felmerült már az a javaslat is, hogy legyen az egyetemeknek külön pædagogiai facultásuk is. Ilyen részletebben kidolgozott javaslattal állott elő 1863-ban dr. Wittstock A. «Ueber die Gründung pædagogischer Fakultäten an den Universitäten»

czimű könyvével és szóba került e javaslat az 1870-iki internationalis conferentián is Genfben. Beyer cikke megemlékezik a mi budapesti gyakorlógymnasiumunkról is.

* * *

Ugyancsak Rein névéhez fűződik egy idevágó harmadik jelenség is, t. i. az «Aus dem Pädagogischen Universitätsseminar zu Jena» czímen időről-időre, körülbelől egyszer évenként megjelenő füzetek ötödike. E füzet 220 lapra terjed, ára 2 márká 50 fillér. Tartalmát különböző, a seminarium házi történetére vonatkozó közleményeken kívül öt nagyobb pädagogiai értekezés is teszi, melyek közül különösen az «Elternfragen, eine notwendige Ergänzung der Hartmannschen psychologischen Analyse» (irta Schubert) és az «Ueber Schulreiseberichte» czimű Scholztól érdemelnek általánosabb figyelmet. Amaz, kiindulva az újabb, különösen Bartholomaei és Hartmann névéhez fűződő kísérletekből, melyek az iskolába jövő 6 éves gyermekek képzétkörének kipuhatólására irányultak, szükségesnek tartja, hogy az iskola a szülékhez intézendő kérdés-sorozatok által is tájékoztatást szerezzen magának az iskolába lépő gyermek lelki előéletére nézve különösen az érzelem és akarat régióban. Az író maga is tett kísérleteket e téren, és a szüléktől nyert felvilágosításokat a kérdésorozat kezdetlegessége mellett is igen becseseknek mondja. Az értekezést különösen egy meglehetősen gazdag gyermekpsychologiai bibliographia is teszi értékessé. Scholz értekezése az iskolai utazásokról egy valósággal megtett iskolai utazás leírását adja, és ügyesen állítja össze belőle a vezetés, fegyelem és oktatás dolgában nyert tanulságokat.

* * *

A negyedik, a Herbart-Zillerianusok táborából kiinduló kiadvány, melyet e helyen fel akarok említeni, az ezidei «Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik», melyet Ziller halála óta Vogt, a «Verein f. w. P.» jelenlegi elnöke ad ki. Az ezidei már a 26-ik ez évkönyvek sorában. Jókora kötet, mely 320 lapra terjed, és tíz kisebb-nagyobb értekezést közöl a pädagogiának körülbelől minden területéről. Legjelentékenyebbek ezen értekezések közül: Rein, Thrändorf és Löwe dolgozatai.

Rein értekezése Lange Konrád, königsbergi egyetemi tanár «Die künstlerische Erziehung der deutschen Jugend» czimű könyvéhez fűződik, és ennek ismertetése mellett közli Rein a maga nézeteit is a művészeti nevelésről. Lange könyve, mely Németországban meglehetősen nagy figyelmet keltett a pädagogusok és különösen a gymnasialis pädagogusok körében, azt a kérdést fejtegeti nagy szakavatottsággal, hogy

mit tehet a család, elemi iskola, gymnasium és az egyetem az ifúságnak ma oly nagyon elhanyagolt művészeti nevelése érdekében. Rein nagy elismeréssel méltányolja Lange fejtegetéseit, de velök szemben mégis néhány, különösen a középiskolára vonatkozó pontban formulázza a magánézeteit is a művészeti, illetőleg specialiter a rajzoktatásról. A középiskolai rajzoktatás menete — gondolja Rein — kell, hogy bizonyos tipikus alakok emelkedő sorozatában visszatükörözze a képzőművészet történeti fejlődés-menetét. Ezért tehát vállvetve kell haladnia a történelemmel, hogy így megmutassa, miképen nyilatkozott a különböző korszakokban a szépség iránti érzék. A történeti képből ugyanis egy fontos vonás hiányzik mindaddig, míg a tanuló kellőképen nem értesül az illető történeti korszak æsthetikus felfogása és előállítási módjáról. A művészetbe való bevezetésnek tehát az egyiptomi művészetben kell kezdenie, innét Előázsia át Hellasba, majd Rómába átmennie, a honnét végre átlép Németország földjére, bemutatva a különböző stílusokat, a román, a gót, a renaissance, és a belőle folyt stílusokat. A rajzoktatás két cursusból álljon: az egyik a szemléltető, megismertető, a másik az előállító, gyakorló tanfolyam. Az utóbbi az előbbinek nyomában halad, a mennyire a technikus képesség megengedi. A szemléltető oktatás közös oktatás, míg a gyakorlati oktatás, tekintettel az egyeseknek kisebb-nagyobb technikus ügyességére, csoport- vagy épenséggel egyéni oktatássá is lesz. Nagyon fontos a rajzoktatásra nézve is a szülőföldnek, a tanuló környezetének tárgyi köre. Épügy, mint földrajzi, történelmi, természetrajzi, technológiai tekintetben, át kell kutatni a szülőföldet a művészeti oldal felé is, és mindent, a mit a szó szűkebb vagy tágasabb értelmében vett szülőföld nyújt, a tanulóknak elé kell tárni, hogy felismerjék bennök a hazai műformák fejlődését. Ez Rein nézeteinek rövid kivonata, mely világosan mutatja, hogy Reinnek a cultushistoriai fokozatok elve adja a művészeti oktatás terén is a vezetőfonalat az anyag kiválasztására.

Löwe értekezése, mely az évkönyvnek legterjedelmesebb munkája (104 lapra terjed), a Zimmermann-féle æsthetika alapján igyekszik kipuhatolni az ének æsthetikai elemeit, és ezeknek, valamint az ének művészetének történeti fejlődésének tekintetbe vételével az énektanításnak methodikáját sok tekintetben új alapokra rakni. E beható tanulmányokon alapuló értekezés, mely a «Verein für wissenschaftliche Pædagogik» ezidei altenburgi gyűlésének is legtöbbet vitatott pontja volt, előreláthatólag hosszabb ideig fogja foglalkoztatni az énektanítás methodikusait.

Thrändorf értekezése követeli, hogy az egyháztörténelmi oktatás erősen belevonja a maga körébe a legújabb kort is, a maga közénk nyúló mozgalmáival, s ily módon is hozzájáruljon ahhoz, hogy a növendékekben felébredjen az érdeklődés a közöttük zajló egyházi élet iránt, melynek ily ők is válnak majdan tettere kész tényezőivé.

A ki képet akar magának szerezni arról, hogy mely kérdések foglalkoztatják ma a németországi pädagogusoknak azt a táborát, mely a «tudományos pädagogia» zászlója alatt Herbart és Ziller nyomdokaiban halad, annak ajánljuk ez évkönyvet. Ennek czikkei teszik tudvalevőleg az évenként egyszer gyűlésező egyeslet tanácskozásainak majdnem egyetlen tárgyát, és a gyűlés vitáiról szerkesztett értesítő mellett ezek egyetlen külső nyilvánulásai az egyesület tevékenységének.

Az ezidei évkönyv könyvismertései (Reiné Lange könyvéről és Bergemanné Döring új eudæmonistikus pädagogiai rendszeréről) szintén tanuskodnak azon bevezetőleg említett jelentős symptomáról, hogy a herbartista pädagogusok is érzik az idegen körökből jövő impulsusok okozottabb tekintetbevételének szükségét. WALDAFFEL JÁNOS.

MODERN OLYMPIAI JÁTÉKOK.

Tehát mégis van idealismus s az eszmények után törekvő férfiak sem haltak ki egészen! Sőt leglelkesebb bajnokaival ép a fin-de-siècle országában találkozunk. Megvallom, hogy midőn tavasszal Pierre de Coubertin br. a párisi *Union des Sociétés françaises de sports athlétiques* lelkes vezértikára megküldte a nemzetközi athletikai kongresszusnak e helyen is közölt programját,* nem is meglepetéssel, hanem bámulattal olvastam abban az olympiai játékok felélesztésére vonatkozó részt s azt jámbor óhajtásnál egyébnek nem is tekintettem. S ime ma a kongresszusnak olyan határozataival és intézkedéseivel állunk szemben, melyek a ténynek megvalósítását a közel jövőre biztos kilátásba helyezik, egy oly tényét, mely hivatva van arra, hogy a nemzetek test-szellemi újjászületését létrehozza s a nemzetközi viszonyok javulását nagyban előmozdítsa. Az olympiai játékok feltámadásának eszméje nem csak a kongresszus tagjait töltötte el a legigazabb lelkesedéssel, de máris több fejedelmi személy: a görög és a belga király, a walesi herceg meglehetősen érdeklődését vívta ki s remélhető, hogy a közel jövőben, mihelyt az eszme szélesebb körű nyilvánosságra jut, az egész művelt világ rokonszenvét s helyeslését is meg fogja hódítani.

Az olympiai játékokról részletesebben és hitelesen a következőkben számolok be. A kongresszus elé terjesztett erre vonatkozó tétélek: (VIII—X) következőleg szóltak: Az olympiai játékok felélesztésének lehetőségéről; az ebből származó athletikai, erkölcsi és nemzetközi előnyök; verseny-feltételek, felveendő sportnemek, a szervezés anyagi.

* L. e folyóirat 221—224. l.